

KAR TOPU SATIŞI

Yazan: Dr. Hakkı DEMİREL

Bilindiği gibi bizim Ceza Hukukumuzun temel kaidelerinden biri, belki de en mühimi, "Kanunsuz suç ve ceza olmaz" kaidesidir. Filhakika bu kaide Ceza Kanunumuzun başında, birinci maddesinde yer almıştır. Bu prensibe göre kanunda sarahaten cezalandırılmış bulunmayan bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez. Yargıcın, tayin edeceği cezanın mesnedini ancak kanunda arayabileceği, falanca fiilin cezasız bırakılmasının adalete, sosyal ihtiyaçlara v.s. uymayacağı gibi mülahazalara ceza hukukunda yer verilemeyeceği manasına gelen bu prensip, umumiyetle sanıldığı gibi aksine olarak, yargıcın bir ceza hükmünün hakiki manasını araştırmasına, yani kanun vazınının muayyen bir ceza kaidesinden maksadının ne olduğunu araştırıp (1) bu maksada göre hareket etmesine mani değildir. (2) Fakat kanun koyucunun bir kanun hükmünden hakiki arzu ve iradesinin ne olduğunu, kanun vaziinin bu kaideyi vazederke göz önünde tutmuş olduğu müşahhas hallere göre tayin etmek icab edeceği, iradesini bu hallere inhisar ettirmek lazım geleceği, sanılmamalıdır.

Kanun kaidelerinin, kanun koyucunun hakiki maksadına göre anlaşılması lazım geleceği fikrinden, kanun kaidesinin ancak kanun koyucunun bu kaideyi vazederken gözönünde bulundurmuş olduğu müşahhas hallere tatbik edebileceği neticesini çıkarmak, kanunu, kanun koyucunun **maksadına** göre anlamak lazım geleceği fikrinden yanlış netice çıkarmak olur.

Gerçi kanun vazı kanun kaidelerini ekseriya bu kaidelerin bir kaç müşahhas şeklini göz önünde tutarak vazeder; Kanun vazıandan, umumi bir kaide vazederken bu kaidenin lütün müşahhas tadbik şekillerini derpiş etmesi beklenemez. Fakat kanun vazı kanun kaidesini vazederken, muayyen, müşahhas bir hali göz önünde tuttu diye, vazettiği "umumi" ka-

(1) Bir kanun kaidesinin hakiki manasının araştırılmasında, kanun koyucunun bu kanun kaidesini vazederken hakiki maksadının ne olduğunu araştırılmasının anlaşılması icab ettiği hakkında Bk. Demirel, Ceza Kanunlarının tefsiri, Ankara, 1955 (Basılıyor.)

(2) Ceza yargıcı da hukuk yargıcı gibi, kanunun hakiki manasını, kanun koyucunun hakiki maksadını bulmakla mükelleftir. (Bk. EREM, Türk ceza hukuku, 3 bası, H. Demirel Op. Cit.).

idenin bu müşahhas hale inhisar ettirilmesi icab edeceği müdafaa edilemez. Kanun koyucu muayyen müşahhas bir hali gözönünde tutarak "umumi" bir kaide vazetmişse, iradesini göz önünde bulundurduğu müşahhas hale inhisar ettirmeyip, kaideye verdiği umumiyete göre tayin etmek icab eder. (3)

Zaten kanun vazınının hakiki irade ve arzusunun, kanun kaidesini vazedirken göz önünde bulundurmuş olduğu müşahhas hallere göre değil, bu kaideye vermiş olduğu umumiyete göre tayin edilmek icab etmesi keyfiyettir ki ceza kanunlarını donmuş bir takım kalıplar olmaktan çıkarmakta, her gün yeni yeni suçların (mutatis mutandis) ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

İşte burada tetkik etmek istediğimiz mesele, Kartopu satışı ve bu satışın bir suç teşkil edip etmediği meselesi, kanun koyucunun hakiki arzu ve iradesinin Kanun kaidesini vazedirken gözönünde bulundurmuş olduğu müşahhas hallere göre değil bu kaideye vermiş olduğu umumiyete göre tayin edilmek icab edeceği ve bu keyfiyetin neticesi olarak, Ceza Kanunlarının, donmuş bir takım kalıplar olmayıp her gün yeni yeni suçlar ortaya atabilen canlı birer organizma olduklarına güzel bir misal teşkil etmektedir.

Ticari müesseseler mallarını satabilmek için reklam yapmak mecburiyetindedir. Fakat bu gün reklamcılık o kadar gelişmiş, o kadar ehemmiyet kesbetmiştir ki reklam masrafları malların maliyet fiyatına ehemmiyetli surette tesir etmektedir. Bu itibarla, ancak büyük ticari müesseseler reklamla mallarının sürümünü temin edebilmektedir. Daha mütevazı ticari müesseseler ise mallarının sürümünün temini için daha başka çareler aramak mecburiyetinde kalmışlardır.

İşte mallarını satabilmek için mütevazı ticari müesseselerin baş vurdukları bu çarelerden biri de kartopu satışı adı verilen muameledir. Kartopu satışını bir misalle izah edelim:

Bir mağaza mallarını sürebilmek maksadiyle, broşürler v. s. bastırarak, bazı şartlarla, mesela 10 liralık bir malı 60 kuruş mukabilinde verdiğini ilan etmektedir. Bunun için koştuğu şartlar şunlardır.

60 kuruş mukabilinde 10 liralık malı almak isteyen kimse evvela 60 kuruşluk bir kupon alıp 10 liralık malı almaya "namzetler" arasına girecektir. Böylece 60 kuruşluk bir kupon alıpta 10 liralık malı almaya "namzet" olan bir kimsenin bu malı elde edebilmesi için şu şartların tahakkuk etmesi icap etmektedir:

Bu "namzet" mağazadan 240 kuruş değerinde olan ve 60 şar kuruşluk

(3) Bk. H. Demirel. Op. Cit.

4 kupon ihtiva eden bir bono alacaktır. Bonoyu mağazadan alırken 240 kuruşu mağazaya verecektir. Fakat bu bonoya ilişik 60 kuruşluk 4 kuponu 4 ayrı kimseye satacaktır. Bu suretle, ilk kupon sahibi bu namzet, bir bono almak için mağazaya verdiği 240 kuruşu geri almış olmaktadır. Bonoya ilişik kuponları alanlar ise bu kuponları almakla mağazadan 10 liralık mal alacaklar arasına geçmiş olacaklarıdır. Bunlar da gidip mağazadan 240 kuruşluk birer bono aldıkları anda mağaza birinci kupon sahibine 10 liralık malı verecektir. Diğer taraftan birinci "namzet" tarafından kendilerine satılan kuponla gidip mağazadan 240 kuruşluk bir bono alan "ikinci namzet" ler de birinci namzet gibi hareket ettikleri, yani aldıkları bonolara ekli 60 kuruşluk 4 kuponu başkalarına sattıkları ve bu kuponları alan yeni kimseler de gidip mağazadan 240 kuruşluk bonoları aldıkları takdirde birinci namzet gibi mağazadan 10 liralık mal alacaklardır. Aynı imkan daha sonraki kupon sahipleri için de mevcut olacaktır.

İşte Kartopu satışı adı verilen satış bundan ibarettir.

Görülüyorki, bu muamelede, 60 kuruş verip bir kupon alan kimse bazı şartlar tahakkuk edince, hiç değilse başlangıçta 10 liralık bir mal almaktadır.

bu kupon sahibi mağaza, kasasına 240 kuruş verip bir bono almış ve bono-
Diğer taraftan "bu şekilde" 60 kuruş mukabilinde 10 liralık bir mal vermekle mağaza sahibi de ziyan etmemekte, 10 liralık malı verirken, bu malın bedeli olan 10 lira ve hatta fazlası kasasına girmiş bulunmaktadır. Filhakika mağaza, ilk kupon sahibi namzede 10 liralık malı verdiği anda, daki kuponları başkalarına satmış, bu yeni kuponları alan ikinci namzetler de mazağa kasasına 240 kuruş verip yeni birer bono almış bulunmaktalar, yani mağaza sahibi ilk namzede 10 liralık malı verirken, bu namzedin başlangıçta aldığı kupon parası 60 kuruş + yine bu namzedin aldığı bono parası 240 kuruş + bu bonoya ekli 4 kupon alan ikinci namzetlerin aldıkları 240 ar kuruş birer kupon parası 960 kuruş = 12 lira 60 kuruş almış bulunmaktadır.

Görülüyorki, yukarıda söylediğimiz gibi bu usul sayesinde kupon sahipleri 60 kuruş mukabilinde 10 liralık bir mal aldıkları gibi, 10 liralık malı veren mağaza sahibi de bu malı verirken malın bedelini, hatta daha fazlasını, almış bulunmaktadır.

Bu nasıl oluyor? bunda bir kandırma, hile yok mu? Varsa bu muamelenin çürük tarafı neresidir? Muamelenin çürük tarafı bulunup ortaya konunca muamele "nasıl tavsif edilmek" icap edecektir?

Evvela, bu muamelenin, tahlil edilince, "hususî hukuk bakımından nasıl tavsif edileceği" araştırılmıştır.

Avrupada mahkemelerden bir kısmı, bu muamelenin, hususî hukuk

bakımından, muteber bir akit teşkil ettiğine (4), diğer bir kısmı ise batıl olduğuna karar vermiştir. (5) Müellifler de “Kartopu satışının” hususi hukuk bakımından nasıl tavsif edilmek icap ettiği hususunda ittifak edememişlerdir.

Bazı müelliflere göre “kartopu satışı”, hususi hukuk bakımından, muteber bir akit olup, kimisi bu muameleyi şartlı bir satış olarak (6) kimisi ise muayyen şartların tahakkuku halinde bir şeyi hakiki değerinden aşağı fiyata satma hususunda yapılmış bir vaad, bir satma vadi olarak (7) kimisi de bir tüccarın mallarını satmak hususunda kendisine yardım etmeleri mukabilinde müşterilerine bazı eşya hibe etmesinden müteşekkil bir “karma mukavele” (8) olarak (9) tavsif etmişlerdir.

Diğer bir kısım müellifler ise “kartopu satışının, hususi hukuk bakımından, bir mukavele olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ezcümle Dabin ve Profesör Angelo Şraffa “kartopu satışı”nı tertib eden tarafından koşulan şartları yerine getirmenin, muameleye iştirak edenlerin elinde olmadığını, satışa iştirak edenlerin vadedilen “malı” alabilmelerinin, satışa daha sonra iştirak edeceklerin elinde bulunduğunu, dolayısıyla bu muamelenin bir baht oyunu, bir piyango teşkil ettiğini bu piyangoda, ilk iştirak edenlerin kazanma şansı olmasına mukabil satışa sonradan iştirak edenlerin hemen kazanma şansının mevcut bulunmadığını, böyle olunca, bilhassa sonradan iştirak edenlerin, yapılan muameleyle bağlı tutulmaları için haklı bir sebep bulunmadığını, dolayısıyla, kartopu mukavelelerinin batıl addedilmeleri gerektiğini ileri sürmüşlerdir. (10)

Görülüyorki kartopu satışı adı verilen muamele gerek mahkemeleri gerekse müellifleri bir hayli meşgul etmiş olup yeni çıkmış bir mesele değildir. Mahkemeler ve Müellifler, yarım asrı mütecaviz bir zamandır bu mesele ile, hususi hukuk bakımından meşgul olmaktadır.

Fakat, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, “kartopu satışının” Ceza kanunu karşısındaki durumunun, Ceza hukuku bakımından nasıl tavsif edilmek icab ettiğinin ve ceza hukukçusunun halletmesi icab eden bir mesele

(4) Roubaix, 2 Mayıs 1900, s. 1904, 2,53; Seine, 20 Juillet 1901., s. ibid.

(5) Seine 19 nov. 1901., s. 1904. 2.53, Lille, 15 Janv., D. P. 1900 2. 239.

(6) A. Wahl, S, 1904, 2,249,

(7) Planiol et Ripert, Traité prat. de dr. civ. franç. T. VI. Obligations, par D. Esmein, s. 354.

(8) Karma mukavele mefhumu hakkında Bk. H. A. Göktürk, Borçlar hukuku, Hususi hükümler, 19. s. T. Ghul. Droit des Obligations, s.

(9) A. Toullemon, Le problème de la boule de neige d'après la jurisprudence, Rev. Tri. Dr. Comm. 1952, s. 63.

(10) Rev. Trimest. Dr. Civil, 1906, s. 321-337.

de ortaya atıp atmadığının tetkikine başlanalı o kadar çok olmamıştır. Ancak 1914 sıralarına doğru bu muamele bir "suç teşkil etmeğe başlamış" (!) yani ceza Mahkemelerine intikal etmiştir ki (11) bizim burada ehemmiyetle tebarüz ettirmek istediğimiz noktalardan biri de bu keyfiyet, "kartopu satışı" adı verilen muamelenin ilk ortaya çıktığı zaman, mesela Fransa'da, bir hususi hukuk meselesi teşkil edip, bir "suç" teşkil etmediği halde, sonradan -on seneyi mütecaviz bir zaman sonra, 1914 te (12) - bir suç teşkil etmesi veyahutta, hiç değilse, suç teşkil ettiğinin "anlaşılması" olması vakıasıdır. Bu hayreti mucib vakıayı (13) ancak, yukarda yaptığımız gibi, bir kanun metninden, kanun koyucunun bu metinle söylemek istediğinin anlaşılması icab ettiği, kanun koyucunun hakiki maksadının ise, kanun koyucunun bu kaideyi vazederken gözönünde bulundurduğu müşahas haller göre değil, bu kaideye verdiği umumiyete göre tayin edilmek gerektiği ile izah kabildir. Başlangıçta, ceza kanununun ancak kanunda sarahaten derpiş edilmiş bulunan vakıalara tadbik edilebileceğini ve ceza hükümlerinin "genişletilmiyeceğini", bu hükümleri adalet ve sosyal ihtiyaçlar hakkındaki, kendi, şahsi, görüşlerine göre "yani, yeni ortaya çıkan" vakıalara tadbik edemeyeceklerini bilen (14) ceza mahkemeleri ve müelliflerinin, aşınası olmadıkları ve mahiyetini iyice kavrayamadıkları (15) ticari bir muameleye müdahaleden çekinmiş olmaları gayet tabiidir. (16), Muamelenin mahiyeti ortaya konunca da, ceza mahkemeleri ve müelliflerinin bu muamelenin Ceza Kanununa girip girmediğini araştırmaya başlamalarını, kanun metninin kanun koyucunun maksadına göre anlaşılması ve bu maksadın ise, kanun koyucunun metni kaleme alırken göz önünde bulundurduğu hadiseler göre değil, kaideye verdiği umumiyete göre tayin edilmesi gerektiği ile izah etmek kâbildir.

"Kartopu satışı" adı verilen muamelenin neden ibaret bulunduğunu izah ettikten ve bu muamelenin suç teşkil edip etmiyeceğinin yeni yeni araştırılmaya başlanmış olmasını da bu şekilde açıkladıktan sonra, şimdi artık meselenin esasına, bu muameleye Ceza Kanunumuzun her hangi bir maddesini tadbik etmeğe imkân var mıdır? Hangi hükmün bu muameleye tadbiki düşünülebilir ve mümkündür? bunu araştıralım.

(11) Bk. Toulemon, Op. cit. loc. cit. s. 54.

(12) Bk. Yukardaki not.

(13) Bk. Toullemon Op. cit. loc. cit. s. 54.

(14) Bk. H. Demirel Op. cit., Netice.

(15) Bk. H. Demirel, Ticari Ceza Hukukuna Giriş, Ank. Baro. Derg. 1956, sayı 2.

(16) Tchnoff, ticarî mevzuatın bir takım suçlar derpiş etmiş olmasının faydasını buna istinad ettirmektedir. Bk. Tchernoff, Droit pénal financier, T. 1. s. 36. Yine Bk. H. Demirel, Ticari Ceza Hukukuna giriş, loc. cit.

Bunun için de mevzu bahis muameleyi tahlil edelim:

1 — Muameleyi tertip eden mağaza, bazı şartlar mukabilinde, muameleye katılanlara bir kazanç vadetmektedir. Bu şartlar yerine getirildiği takdirde mağaza muameleye katılanlara bir kazanç temin etmektedir ve bu kazancı temin etmekle kendisi bir zarara uğramamaktadır. (BK. Supra). Bu şartlar tahakkuk etmediği takdirde ise muameleye iştirak edenler hiç bir kazanç elde etmemekte fakat muameleyi tertipleyen mağaza, şartların gerçekleşmemesi halinde de, muameleyi tertip etmekle yapmayı tasarladığı kârı yine yapmaktadır.

2 — Mevzu bahis şartların yerine getirilip getirilmemesi muameleye iştirak edenlerin elinde değildir. Filhakika muameleye bir bono almakla iştirak eden kimse muameleye iştirak ettiği anda:

1° — Bu bonoyu ekli 4 veya 5 kuponu ancak 4 veya 5 kişi bulup bulamayacağını

2° — Bu kimseleri bulsa bile bunlardan her birinin de gidip bir bono alıp almayacaklarını. bilmiyordur.

3° — Bu şartların tahakkuku muameleye iştirak edenlerin ellerinde olmadığı gibi, başlangıçta değilse bile, muamelenin yürümeye başlamasından pek az bir zaman sonra, imkânsız hale gelmektedir. Filhakika, muameleye iştirak edenlerin sayısının geometrik bir sırayla artışı neticesi olarak, az zamanda, muameleye iştirak edenlerin sayısı milyonlara, milyarlaraya balığ olabilecektir: İlk dört bono sahibi ayrı ayrı 4 kişiye 1'er kupon satacaklardır. Bu şekilde birer kupon ve bu kuponla gidip birer bono alan 16 kişi de bonolarına ekli 4'er kuponu 4 kişiye satınca 64 kişi, bu 64 kişi de birer bono alıp, bonolarda ki 4'er kuponu 4 kişiye satınca $4 \times 64 = 256$ kişi muameleye iştirak etmiş olacak, ve bu suretle, yukarda söylediğimiz gibi, pek kısa bir zamanda bono sahipleri, bonolarına ekli kuponları satacak kimse bulamayacaklar, kupon satmak için müracaat ettikleri kimselerin de -teorrikman- kupon satın alacak bir kimse aradıklarını göreceklerdir.

Bu sebeplerle muameleyi tertib edenin vadettiği kazanç bazı hallerde tahakkuku imkânı olmayan hayali bir kazanç, böyle olmayan hallerde de tesadüfe bağlı bulunan bir kazançtır. (17)

Böyle olduğunda kartopu satışının piyango veya kumar sayılabileceği hatıra gelebilir.

Fakat piyango ve kumarda (eğer ayrıca bir hile yoksa) bu piyango veya kumarı tertib edenin de kaybetmesi ihtimali olduğu halde, karto-

(17) Bk. Annales de Dr. Commercial. 1904, s. 84.

pu satışında, bu muameleyi tertip edenin hiç bir kayıba girmesi ihtimali mevcut değildir. Diğer taraftan kumarda ve piyangoda bütün oyuncular müsavi şansa sahip oldukları halde, kartopunda, muameleye başlangıçta iştirak edenler, normal olarak, kazanacaklar, muamelenin başlangıcından uzaklaştıkça, iştirak edenlerin kazanma ihtimali git gide azalacak ve kısa bir zaman sonra hiç kalmayacak, sıfır olacaktır. (18)

Bu itibarla kartopu satışının sadece bir piyango veya kumar teşkil edip etmediğini değil, umumiyet itibariyle, Ceza Kanunumuzun dolandırıcılık hakkındaki hükmüne dahil olup olamayacağını araştırmak icab eder.

Bu maksatla, kartopu satışını tahlile devam edelim:

Yukarda dedikki muameleye iştirak edenlerin sayısının geometrik bir sıra dahilinde artışı neticesi olarak kısa bir zaman sonra, muameleye iştirak edenler bonolarındaki kuponları satacak kimse bulamayacaklardır. Kuponları satamayınca da kartopu satışını tertip eden mağazadan vadedilen eşyayı alamıyacaklardır. Bu takdirde şöyle bir vaziyet hasıl olmaktadır. Sayıları pek çok olan son bono sahipleri muameleyi, tertip eden mağazaya, bonolarını alırken muayyen bir meblağ tediye etmiş ve fakat bunun mukabilinde hiç bir şey almamış olacaklardır ki bu vaziyetin, "karşısındakinin hulus ve saffetinden (iyi niyetinden) bilistifade kendisine haksız (karşılıksız) bir menfaat temininden" ibaret olduğu aşikardır. Kanunumuzun 503 üncü maddesinin ise "başkasının iyi niyetinden istifade ederek veya başkasını hataya düşürerek kendisine veya başkasına haksız bir menfaat temin etmek isteyen kimseyi" dolandırıcılıktan dolayı cezalandırdığı malumdur.

Görülüyorki, kartopu satışının -bu şekliyle- dolandırıcılık teşkil ettiğinin tesbiti hiç te müşkül değildir. Müşkül olan cihet kartopu satışının bu şekliyle dolandırıcılık teşkil edip etmeyeceğinin tesbiti değil (çünkü, gördüğümüz gibi, kartopu satışının bu şekliyle dolandırıcılık teşkil edip etmediğinde tereddüt edilecek bir cihet yoktur (19), bu muamelenin umumiyetle tadbikatta raslanan ve "teshih edilmiş" şekli diyebileceğimiz şekli hakkında ne düşünmek icabedeceğidir: Başlangıçta işaret ettiğimiz gibi, mallarını satabilmek maksadiyle bu muameleye başvuran mağazalar kısa bir zaman sonra, bir çok kimselerin mağazaya muayyen bir meblağ ödeyip bir bono aldıkları halde bu bono mukabilinde hiç bir şey alamıyacaklarını, bu keyfiyetin ise bir takım kimselerin iyi

(18) Karş, R. Tollebeeck, Les ventes en boule de neige, Rev, Dr. pén, Crim. 1950- - 1951 s. 1080.

(19) Olsa olsa suçun teşekkül etmiş olacağı zaman üzerinde tereddüt edilebilir.

niyetinden faydalanarak haksız bir menfaat temini teşkil etmek suretiyle dolandırıcılık sayılabileceğini düşünerek, kartopu satışına iştirake davet eden broşürlerine, muameleye iştirak edenleri kuponlarını satamaları halinde himaye eden şöyle bir kayıt koymaktadırlar: Muameleye iştirak edenlerden biri, kuponları satamadığı takdirde, mağazaya baş vurarak, almış olduğu bono mukabilinde verdiği para değerinde veya arasındaki farkı ödemek şartıyla, mağazadan, her hangi bir şeyi alabileceklerdir. Böylece, muameleyi tertip eden kimse yine de maksadına varmış, mallarını satmış olmakta, ve aynı zamanda, muamelenin yukarıda dolandırıcılık sayılmasına imkân vereceğini gördüğümüz, haksız (karşılıksız) bir menfaat temin etmesine mani olmağa çalışmış bulunmaktadır.

İşte, acaba kartopu satışının bu şekli de yine dolandırıcılık teşkil eder mi? yoksa bu şekliyle kartopu satışının dolandırıcılık sayılması mümkün değilmi dir?

Buna cevap vermek için muameleyi bu son şekliyle ele alıp, tahlil edelim:

Kartopunu tertip eden mağaza, mağazaya muayyen bir meblağ tediye ederek bir bono alıp ta bu bonoya ekli kuponları satamayanlara, evvelce tediye ettikleri para değerinde mağazadan her hangi bir "mal" verileceğini söylemektedir. Acaba, hakikaten verilebilecek midir? bunu araştıralım.

Gördükki kartopu satışına iştirak edenlerin sayısı geometrik bir sıra dahilinde artmaktadır. Muameleye iştirak edenlerin sayısının geometrik bir sıra dahilinde artışının neticesi olarak, iştirak edenlerin sayısı daha onuncu turda -yani mağazadan bir bono alıp bu bonoya ekli 4 kuponu her kişiye satma işinin 10 defa tekrarlanabilmesi halinde- bir milyonu bulacaktır.

Satışın onuncu turda tıkanıdığı, bono sahiplerinin onuncu turda kuponlarını satacak kimse bulamadıkları farzedilirse, mağazanın bir milyon kişiye, bu bir milyon kişinin bono almak için mağazaya tediye ettiği meblağ mukabilinde, ve o meblağ değerinde, bir "mal" vermesi icab edecektir.

Fakat acaba her hangi bir mağazanın ne kadar olursa olsun (kaldığı, başlangıçta söylediğimiz gibi, bu nevi bir satışa, büyük miktarlara bâliğ olan reklam masraflarına katlanamayan "mütevazî" ticari müesseseler baş vurmaktadır). her hangi bir maldan bu kadar büyük bir sayıda ve broşürlerinde söylediği gibi, her an müşterilerin emrine hazır bulundurmasına imkân varmıdır? Kartopu satışı bir defa başladıktan sonra satışı tertip eden mağaza, günün birinde muhakkak surette karşılayamayacağı

kadar çok sayıda talep karşısında kalmayacaktır? Kalacağına göre, vermiş oldukları para mukabilinde mağazadan bir mal vereceklerini vadetmek suretiyle, müşterilerine, yerine getiremeyeceği bir vaitte bulunmakta ve dolayısıyla, onları, yine kandırmakta değil midir?

Filhakika nazari olarak, mağaza günün birinde, karşılayamayacağı kadar çok sayıda bir talep karşısında kalacaktır. Ancak bu nazari olarak böyledir. Gerçekte ise, kartopuna iştirak edenlerin sayısı hiç bir zaman tam bir geometrik sıra dahilinde artmayacaktır. Daima, mağazadan vadedilen eşyayı almak için yapmaları lazım gelen şeyleri yapmayanlar çıkacaktır. Kimisi bir kupon aldıktan sonra bu kuponla gidip bir bono almayacak, kimisi de bonoyu aldıktan sonra bunu "unutup gidecek", bonoya ekli kuponları satmayı denemeyecek veya bonoyu mağazaya iade etmeyi ihmal edecektir. Bu itibarla "fiiliyatta" kartopunu tanzim eden mağazanın muhakkak surette karşılayamayacağı kadar çok bir talep karşısında kalacağı iddia edilemez, Mağazanın böyle bir durumda kalması "muhtemeldir" fakat sadece okadar

Halbuki Ceza Hukukumuzun temel kaidelerinden biri de kimseye vukuu "muhtemel" bir halden dolayı ceza verilemeyeceğidir. Kaldığı, kartopu satışından dolandırıcılık teşkil edecek bir durumun hasıl olmasının kat'i olmayıp sırf "muhtemel" bulunması keyfiyetinden sarfınazar edilse bile, kartopu satışını tertip eden kimsenin mücerret böyle bir satışı tertip etmekle dolandırıcılık suçunu işlemiş olacağını düşünmek, bir kimseye ileride vuku bulacak bir suçtan dolayı ceza vermek olacaktır ki, hiç kimseye ileride işleyeceği bir suçtan dolayı ceza verilemeyeceği Ceza Hukukumuzun temellerinden birini teşkil eder. (20)

Denilebilirki, kartopu satışını tanzim eden kimse, dolandırıcılık suçu teşkil edecek durumun ileride vukua gelecek olması dolayısıyla, bu satışı tanzim etmekle dolandırıcılık suçunu işlemiş sayılmasa bile, hiç olmazsa bu suça tesebbüs etmiş sayılabilir. Fakat böyle bir kartopu satışını tanzim eden kimsenin dolandırıcılık suçunu işlemeye teşebbüs etmiş sayılabilmesi için, satışı tertip ettiği anda mağazada bulunandan fazla malı satmak istemiş, yani dolandırıcılık kasdî bulunmuş olduğunun isbatı icap ederki (21) hiç değilse satışı tertip ettiği anda tertip edenin böyle bir neticeyi bilmiş ve istemiş olduğundan bahsedilemeyeceği aşıkardır. Hatta kartopu satışını tertip eden bazı mağazalar kartopunun büyümesini takdit maksadiyle, bonoların alım satımını muayyen bir müddetle de tahdit etmektedirler.

(20) Bu düşünceleri Karş. Toullemon, Problème de la boule de neige d'après la jurip. Rev. Dr. Comm. 1955 s. 15. No. 5.

(21) Bk. Toullemon, Op. Cit. Loc. cit, s, 58,

Netice olarak diyebilirizki, bir bono almak suretiyle satışa iştirak edipte, bonolarına ekli kuponları satacak kimse bulamayanlara bono değerinde mağazadan her hangi bir eşya verileceğine dair tabir caiz ise, bir "teselli şartı" nı ihtiva etmeyen kartopu satışı dolandırıcılık suçunu teşkil eder.

Böyle bir şartı ihtiva eden bir kartopu satışının dolandırıcılık olarak cezalandırılmasına Ceza Kanunumuzun temel prensipleri manidir.

Nihayet kartopu satışını tertip eden mağaza "teselli şartı" nı koymuş olmakla beraber kartopunun büyümesine mani olacak bir şart da derpiş etmiş ise, böyle bir muameleye, bu hususta sarih bir hükümle mani olmaya çalışmağa dahi, kanaatımızca (22) lüzum yoktur.

BİBLİYOGRAFYA. — A. LEGAL, Vente en Chaine ou boule de neige, notee sous Cass. Grime. 7. mai 1951. S. 1952. 1. 21.; COLUMBINI, Pratique de la vente à la boule de neige note sous Aix 5e Ch, 2 mars 1951, S. C. P. 1951. 11. ü305.; R. TOLLEBEECK, Les ventes en boule de neige, Rev. Dr. pén. et Crim, 1951, 52. S. 1076 A. TOULLEMON, Le problème de la boule de neige d'après la jurisprudence, Rev. Tri. Dr. Comm. 1953, S. 53.; P. BOUZAT, Escroquerie par vente dite "en boule de neige" Rev. Tri. Dr. Comm, 1953, S. 764.; M. L. LAMBERT, L'escroquerie à la vente "boule de neige", Tribune du Commissaire de Police, 1950, nuvemebre.; M. MAILLON, La vente "boule de neige" constitue-t-elle une escroquerie? Gaz. Pal., 11 avril 1951. PLANIOL et RIPERT. Traité pratique de Droit civil française, T. VI. Obligations, par. P. Esmein, S. 354 ve son.; M. Angelo SEAFFA, Les boules de Neige, Revue Trim. Dr. Civ., 1906, S. 321 ve son.; WALL, Note au Sirey, 1904. II. 49.; ANNALES de Dr. Commercial 1904, S. 84.

(22) Karş. Toullemon, Op. Cit. Loc. Cit. No. 10.